

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ТА МЕТОДІВ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

CHARACTERISTICS OF THE FORMS AND METHODS OF PUBLIC CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION BODIES

Актуальність статті полягає в тому, що сьогодні Україна перебуває на шляху реформування та становлення європейських стандартів у діяльності органів державної влади, із запровадженням демократичних і прозорих методів управління. Даний процес перетворення та реформування потребує постійного контролю як зі сторони державних спеціалізованих антикорупційних органів, так і з боку громадськості. Саме громадський контроль є щаблем для налагодження ефективного діалогу між державними органами та представниками громадськості. Метою статті є розкриття форм та методологічних підходів у сфері здійснення громадського контролю за антикорупційними державними суб'єктами. Метод громадського контролю як обговорення, або дорадчий, ґрунтується на участі громадськості в обговоренні питань, визначення шляхів реалізації антикорупційної політики та стратегії спеціальними антикорупційними органами. Цей метод реалізується як шляхом активної постійної участі громадських рад, так і залученням до цього всіх суб'єктів громадського контролю у: організація та проведення громадських слухань з антикорупційних питань, участь у роботі консультативно-дорадчих органах, надання пропозицій щодо покращання антикорупційної діяльності тощо. Метод співробітництва виражається у взаємній роботі спеціалізованих антикорупційних органів з представниками ЗМІ, що виражається у розміщенні повідомлень, інформації, що не підпадає під обмежений доступ, їх участь у проведенні журналістських розслідувань; організація конференцій, семінарів, круглих столів з відкритим доступом для участі всіх бажаючих суб'єктів громадського контролю тощо. Визначено, що під методами громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів слід розуміти сукупність адміністративно-правових способів, спрямованих на забезпечення неухильного постійного контролю за діяльністю цих державних органів, направлених на виявлення та попередження корупційних проявів серед посадовців і службовців, дотримання останніми законності та прозорості, зниження виникнення корупційних ризиків у їх діяльності.

Ключові слова: антикорупційне законодавство, державні органи, спеціальний статус, громадська ініціатива.

The relevance of the article lies in the fact that today Ukraine is on the path of reforming and establishing European standards in the activities of state authorities, with the introduction of democratic and transparent management methods. This process of transformation and reform requires constant monitoring both by state specialized anti-corruption bodies and by the public. It is public control that is the step for establishing an effective dialogue between state bodies and public representatives. The purpose of the article is to reveal forms and methodological approaches in the field of public control over anti-corruption state entities. The method of public control as a discussion, or advisory, is based on public participation in the discussion of issues, determination of ways to implement anti-corruption policy and strategy by special anti-corruption bodies. This method is implemented both through the active and constant participation of public councils, and by involving all subjects of public control in: organizing and holding public hearings on anti-corruption issues, participating in the work of consultative and advisory

bodies, providing proposals for improving anti-corruption activities, etc. The method of cooperation is expressed in the mutual work of specialized anti-corruption bodies with media representatives, which is expressed in posting messages, information that is not subject to restricted access, their participation in conducting journalistic investigations; organization of conferences, seminars, round tables with open access for the participation of all willing subjects of public control, etc. It was determined that the methods of public control over the activities of specialized anti-corruption bodies should be understood as a set of administrative and legal methods aimed at ensuring unwavering permanent control over the activities of these state bodies, aimed at identifying and preventing corruption among officials and employees, the latter's observance of legality and transparency, reduction of corruption risks in their activities.

Key words: *anti-corruption legislation, state bodies, special status, public initiative.*

Актуальність теми. Сьогодні Україна перебуває на шляху реформування та становлення європейських стандартів у діяльності органів державної влади, із запровадженням демократичних і прозорих методів управління. Даний процес перетворення та реформування потребує постійного контролю як зі сторони державних спеціалізованих антикорупційних органів, так і з боку громадськості. Саме громадський контроль є щаблем для налагодження ефективного діалогу між державними органами та представниками громадськості.

Метою статті є розкриття форм та методологічних підходів у сфері здійснення громадського контролю за антикорупційними державними суб'єктами.

Виклад основного матеріалу. Під формою громадського контролю слід розуміти зовнішнє вираження послідовних дій суб'єктів громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів з метою мінімізації виникнення проявів антикорупційних ризиків.

Низка науковців (В. Галунько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко) форми публічного адміністрування поділяють на: видання адміністративних актів (видання підзаконних нормативно-правових актів і видання індивідуальних адміністративних актів); укладення адміністративних угод; учинення інших юридично значущих адміністративних дій; здійснення матеріально-технічних операцій [1, с. 144]. На думку А. Білецького, найбільш успішними формами громадського контролю є: 1) участь суб'єктів громадського контролю в роботі консультативно-дорадчих органів об'єктів громадського контролю; 2) громадський моніторинг; 3) громадські слухання, консультації з громадськістю, публічні громадські обговорення; 4) громадська антикорупційна експертиза [2, с. 242].

Ст. 3 Закону України «Про звернення громадян» передбачає наступні форми, за якими громадяни України можуть брати участь в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади: пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги [3], які можуть викладатися як в усній, так і у письмовій формі.

Проектом Закону України «Про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб» № 9013 від 07.08.2018 (ініціатор С.М. Каплін) не визначено форм здійснення громадського контролю, але зазначено, що громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб – одна з форм здійснення влади народом, що полягає у безпосередньому контролі за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб із застосуванням цими суб'єктами заходів громадянського спротиву в разі невиконання або неналежного виконання органами влади, їх посадовими і службовими особами вимог актів законодавства [4]. У свою чергу, ст. 4 вказаного проекту до основних форм громадського контролю відносить 17 позицій, основними з яких є: організація та проведення громадських слухань з питань діяльності органів влади, їх посадових і службових осіб; участь у роботі консультативно-дорадчих та інших органів, які утворюються при органах влади; подання звернень до органів влади, їх посадових і службових осіб з вимогою про усунення порушень у виданих (прийнятих) актах законодавства, насамперед в тих, що стосуються прав та законних інтересів громадян, або скасування таких актів; розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів та внесення їх для розгляду суб'єктам законодавчої ініціативи, органам влади, їх посадовим і службовим особам; ініціювання та проведення громадського публічного розслідування в разі виявлення фактів порушення вимог актів законодавства, інформування за його результатами громадськості, органів влади, їх посадових і службових осіб, здійснення контролю за оперативністю реагування на відповідну інформацію та повідомлення; забезпечення захисту прав і законних інтересів суб'єктів громадянського контролю, в тому числі у вітчизняних та закордонних юрисдикційних органах,

у разі отримання інформації щодо здійснення на них тиску з боку відповідних органів влади, їх посадових і службових осіб або спонукання до вчинення певних дій чи до бездіяльності тощо [4].

Аналіз наукової доктрини та чинного законодавства у сфері правового регулювання порядку здійснення контролю, дає можливість класифікувати форми громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів за наступними групами: загальні, спеціалізовані, непрямої дії та прямої дії, процесуальні.

На нашу думку, до загальних слід віднести форми контролю, що доступні кожній зацікавленій особі, правова підстави яких ґрунтується на конституційних основах та чинному законодавстві. Як ми вже зазначали вище, Закону України «Про звернення громадян» передбачає можливість громадян реалізувати свої можливості у сфері здійснення контролю за діяльністю органів державної влади через звернення. Також вказаний закон передбачає ст. 7 заборону у відмові в прийнятті та розгляді звернення громадян, зазначаючи, що звернення, оформлені належним чином і подані у встановленому порядку, підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду [3].

Слід зазначити, що звернення громадян залишається найбільш розповсюдженою формою контролю. До даного виду форм громадського контролю слід віднести публічну звітність антикорупційних державних органів. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації [5].

Відповідно до норм чинного законодавства кожен орган має у визначений термін оприлюднювати результати своєї діяльності, вказуючи на основні показники та досягнення за звітний період, визначаючи напрями розвитку на перспективу. Винятком становить інформація з обмеженим доступом. Стаття 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» відносить до інформації з обмеженим доступом конфіденційну, таємну та службову інформацію [5]. Даний закон визначає способи оприлюднення такі, як: розміщення звітної інформації на офіційний веб-сайтах державних органів, офіційних друкованих виданнях і за допомогою інших інформаційних ресурсів.

Також до загальної форми контролю слід віднести медіаконтроль. На сьогодні в публічній сфері мас-медіа є важливою частиною громадянського суспільства, здійснюючи діалог громадян, суспільства і держави, а також розглядаються як інструмент гласності, відкритості, публічності сфери та громадянського суспільства. Найважливіші інструменти громадянського суспільства – суспільно-правові або громадські структури телебачення, радіомовлення та Інтернет, що надають громадянам можливість брати участь у діалозі у тій самій публічній сфері, яка необхідна демократичному суспільству [6, с. 100].

Діалог, що виникає в результаті обміну інформацією між представниками ЗМІ та антикорупційними державними органами є специфічним конструктивним громадським контролем, що здійснює своєрідний вплив на проведення та вжиття антикорупційних заходів, зменшення виникнення корупційних ризиків серед працівників цих органів.

В якості наступної форми здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів слід віднести спеціалізовану форму, яка притаманна виключному колу суб'єктів громадського контролю відповідно до норм спеціалізованого законодавства. Відповідно, суб'єкти громадського контролю, набуваючи право здійснювати спеціалізовану функцію, наділяються певним колом повноважень, при умові відповідності вимог, що висуваються з боку законодавця. Дана форма притаманна, в першу чергу, громадським радам, утвореним при спеціалізованих антикорупційних державних органів. Громадські ради діють при Національному антикорупційному бюро України (ст. 31 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014), Державному бюро розслідувань (ст. 28 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015), Національному агентству з питань запобігання корупції (ст. 14 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014), Вищому антикорупційному суду (ст. 9 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018).

На кожен раду громадського контролю при спеціалізованих антикорупційних інститутах покладено доволі специфічні обов'язки: підзвітність НАБУ, ДБР, НАЗК громадським радам, утвореним при відповідному антикорупційному органі, заслуховування цими радами інформації про діяльність, виконання планів і завдань державних антикорупційних органів; можливість брати участь в роботі Дисциплінарних комісій НАБУ, ДБР, НАЗК шляхом обирання своїх представників.

Законодавець передбачив особливий порядок формування громадських рад при спеціалізованих антикорупційних суб'єктів, висунувши обмеження відносно членів рад. Конкурс на членство у ради проходить шляхом онлайн-голосування, про що передбачено у спеціальних актах, що регламентують діяльність відповідних рад. Слід зазначити, що брати участь у конкурсі з формування складу Ради можуть як громадяни України, так і громадські об'єднання. Дана можливість передбачена спеціальними актами з порядку формування рад при НАБУ та НАЗК. Так, для участі в конкурсі з формування складу Ради громадського контролю при НАБУ відповідні громадські об'єднання подають шляхом надсилання на вказану в оголошенні про проведення конкурсу адресу електронної пошти перелік визначних документів з пропозицією кандидата для участі у конкурсі [7]. Необхідно зазначити, що як до Ради при НАЗК, так і до Ради при НАБУ встановлюється обмеження щодо кількості кандидатур для участі у конкурсі (не більше трьох) від громадських об'єднань, але НАЗК визначає обмеження відносно самих громадських об'єднань.

Так, Порядок проведення конкурсу з формування складу Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 р. № 952 [8], встановлює обмеження відносно кількісного складу подачі кандидатур на конкурс від громадських об'єднань: не більше трьох кандидатур, враховуючи всі кандидатури, подані афілійованими громадськими об'єднаннями. Афілійованими є громадські об'єднання, що мають спільних засновників або серед засновників яких є близькі особи. Якщо кількість поданих для участі у конкурсі кандидатур буде більшою, до участі в конкурсі допускаються в порядку черговості кандидатури того громадського об'єднання, яке надіслало передбачені цим Порядком документи, необхідні для участі в конкурсі, раніше за документи іншого афілійованого громадського об'єднання [8].

У свою чергу, Порядок формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 5 лютого 2020 року № 42/2020, не передбачає участі у конкурсі членів громадських об'єднань, не встановлюючи вказані вище обмеження. Дана позиція, на нашу думку є обмежувальною по відношенню до членства у НАБУ, НАЗК. Для усунення розбіжностей у спеціальних нормативних актах, пропонуємо доповнити Порядок формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 5 лютого 2020 року № 42/2020, передбачивши можливість брати участь у конкурсі членів громадських об'єднань до Ради, доповнивши пунктом:

Громадське об'єднання може подати для участі в конкурсі не більше трьох кандидатур. Кандидатури, які подаються для участі в конкурсі, повинні відповідати вимогам, визначені цим Порядком.

Як ми вже зазначали, спеціальна форма громадського контролю, яка притаманна громадським радам, які діють при спеціалізованих державних органах, зумовлюється й встановленням спеціальних вимог до порядку формування членів та проведенням конкурсу.

Так, Порядком формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 5 лютого 2020 року № 42/2020 передбачено етапи конкурсу з формування складу Ради. Відповідно конкурс включає такі етапи: 1) оприлюднення оголошення про проведення конкурсу, прийняття та розгляд заяв та інших документів від осіб, які бажають взяти участь у конкурсі, перевірка їх на відповідність вимогам, встановленим цим Порядком; 2) проведення рейтингового інтернет-голосування на офіційному вебсайті Державного бюро розслідувань; 3) написання есе на задану конкурсною комісією тему; 4) проведення співбесіди; 5) оголошення результатів у формі рейтингового списку; 6) подання конкурсною комісією на затвердження Директору Державного бюро розслідувань переліку із 15 осіб, відібраних до складу Ради [9].

Щоб усунути у майбутньому можливість виникнення корупційних ризиків при проведенні конкурсу до членів рад при НАЗК та НАБУ, що негативно вплине на результативності проведення громадського контролю, вважаємо за необхідне закріпити процедуру проведення конкурсу до членів рад за аналогією регламентованої даної процедури до членів Ради при ДБР, внівши відповідні пункти до Порядку проведення конкурсу з формування складу Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 р. № 952, та Положення про порядок формування Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, затверджене Указом Президента України від 15 травня 2015 року № 272/2015.

До спеціальних форм здійснення громадського контролю радами, створених при антикорупційних органах, слід віднести їх можливість брати участь у розробленні антикорупційної стратегії, проєктів нормативно-правових актів, що розробляються відповідними суб'єктами з здійснення антикорупційної діяльності, давати висновки та оцінку цим актам.

Відносно Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора, як ми вже наголошували, що до 2017 року при Генеральній прокуратурі діяла Консультативна рада, яка на засадах невтручання у діяльність прокуратури здійснювала таку форму громадського контролю, як нагляд за додержанням законів працівників цього органу. На сьогодні при Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі Офісу Генерального прокурора на законодавчому рівні не передбачено діяльності громадської ради, що ставить під питання дотримання ступеня відкритості та прозорості у діяльності даного органу та можливості громадянам реалізувати конституційні права щодо участі в управлінні державними і громадськими справами.

До опосередкованої (непрямої) форми громадського контролю за діяльністю спеціальних антикорупційних державних органів, на нашу думку, слід віднести такі форми діяльності, виникнення яких є результатом ініціативи суб'єктів публічного управління. Сюди слід віднести ініціювання залучення НАБУ, ДБР, НАЗК представників громадських об'єднань, засобів масової інформації, громадян України для обговорення проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань діяльності відповідного спеціалізованого органу, проведення їх антикорупційних та антидискримінаційних експертиз; організації проведення зустрічей, конференцій, круглих столів тощо з питань запобігання та протидії корупції; висвітлення та обговорення питань щодо відкритості та прозорості діяльності цих органів. Дані позиції знаходять своє нормативне підтвердження у п. 9 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» [10], п. 4 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про запобігання корупції» [11], а також п. 5 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», відповідно до якого директор Національного бюро може створювати своїм рішенням комісії, до яких може залучати представників громадських об'єднань з вивчення питань щодо порушення прав осіб, які співпрацюють з Національним бюро, та виносять рекомендації щодо усунення зазначених порушень [12].

Громадський контроль за діяльністю Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора здійснюється іншим принципом, на відміну від вказаних вище спеціалізованих органів. Відповідно до 6.1. Розділу «Повноваження працівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» Наказу Офісу Генерального прокурора «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора» від 05.03.2020 № 125, на заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури покладено обов'язки представляти САП у відносинах з громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями тощо [13].

До визначеної форми можна віднести співурядування антикорупційних організацій з державними органами. Відповідно до аналітичних досліджень, шість антикорупційних організацій за запрошенням були залучені до певного типу діяльності. Одним з таких прикладів співпраці є організація з м. Черкаси, яка брала участь у атестаційній комісії, що найняла нових співробітників поліції [14, с. 11].

Наступною визначеною нами формою громадського контролю визначена форма прямої дії, яка виражається у цілеспрямованій дії, яка застосовується у виняткових випадках як крайня вимушена форма впливу на суб'єкта антикорупційного органу. У більшості випадків, дану форму застосовують антикорупційні активісти чи громадські організації.

Як зазначають науковці-дослідники, організації громадянського суспільства можуть чинити тиск на представників органів влади або інших суб'єктів шляхом організації демонстрацій або інших видів громадських заходів, для участі в яких мобілізують своїх прибічників. Хоча більшість часу такі протести є мирними, активісти також можуть застосовувати конфронтаційні та примусові методи, наприклад, блокування доріг або фізична протидія корумпованим суб'єктам [14, с. 5].

Серед форм антикорупційної діяльності громадськості, окрім громадських активних ініціатив і проєктів, суттєвого значення набуває діяльність окремих активних громадян із запобігання та виявлення корупційних дій (відмова від надання хабарів, інформування правоохоронних органів, інформування про випадки корупції у ЗМІ, блогах та соціальних мережах, скарги до органів влади про випадки корупції в їхніх установах. До досліджуваної форми також віднести волонтерський рух у протидії корупції серед працівників державних органів, який на сьогодні почав проявлятися.

Останньою формою громадського контролю у протидії корупції серед працівників спеціалізованих корупційних державних органів, на нашу думку є громадський судовий моніторинг.

Відповідно до конституційних норм кожному громадянину України гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [15]. У свою чергу, в інтересах інших осіб, а саме: в суспільних інтересах, керуючись ч. 1 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання», останні можуть звертатися до судових інстанцій, брати участь у судових засіданнях у якості спостерігачів та здійснювати відповідний моніторинг.

Ю. Битяк, визначаючи сутність методу адміністративного права, наголошує, що спосіб впливу норм цієї галузі на суспільні відносини, можна охарактеризувати, з'ясувавши такі обставини: 1) яке правове становище займає кожен з учасників відносин, урегульованих адміністративно-правовими нормами; 2) на підставі яких юридичних фактів виникають, змінюються, припиняються адміністративно-правові відносини; 3) як визначають і захищають права та обов'язки суб'єктів зазначених відносин [16, с. 30].

В. Кулешов, досліджуючи особливості методів громадського контролю, для найвищого рівня партнерства виділяє наступні методи: регулювання, суспільного порядку, процедурний, інформаційний, просвітницький, договірні, погоджувальні, примирення, партисипативні, залучення, спільної діяльності, спільного прийняття рішень, проєктний, соціального проєктування, стратегічного партнерства (запровадження відповідних технік для функціонування ефективної системи, розуміння кожного учасника, здійснення спільної діяльності відповідно до інтересів кожного, узгодження дій кожного на основі принципів рівності, добровільності, відкритості, прозорості) [17, с. 29].

У той же час науковець на рівні налагодження діалогу між суб'єктами громадського контролю виділяє: методи встановлення контакту, спілкування, проведення дискусій, комунікативні, планування, координації, маніпуляції, пропаганди [17, с. 29].

Слід констатувати, що науковці у своїх дослідженнях не дійшли усталеної думки відносно способів здійснення громадського контролю. Більш того, деякі з них за своєї суттю наближують до форм громадського контролю.

На підтвердження нашої думки В. Кулешов зазначає, що окремі автори етапи контрольного процесу (спостереження, оцінювання, аналіз, прогнозування) виділяють як методи громадського контролю. Також є науковці, які до методів громадського контролю відносять ідеологічні, релігійні, соціокультурні, морально-психологічні настрої в суспільстві [17, с. 30].

Спираючись на наукову доктрину, спробуємо класифікувати методи громадського контролю з урахуванням норм антикорупційного законодавства та діяльності державних органів зі спеціальним статусом, на який покладається припинення та розкриття корупційних порушень. На нашу думку, способи громадського контролю слід виділити у наступні групи: метод громадської ініціативи (експертиза, перевірка, розслідування), альтернативної діяльності (спільної управлінської діяльності), консультативний, публічного діалогу (комунікативна та інформаційно-просвітницька робота серед громадян, направлена на формування антикорупційних компетентностей), обговорення (дорадчий), співробітництва.

Сутність методу громадської ініціативи, до якого, на нашу думку, слід віднести громадську експертизу, перевірку, розслідування, полягає у прояві громадської активності та свідомості, спрямованої на недопущення проявів корупційної діяльності. Якщо ми звернімося до визначення сутності та мети проведення громадської експертизи, перевірки та розслідування, то в їх основу лягає встановлення причин та обставин порушення суспільних інтересів, законних прав осіб шляхом проведення свідомо активних дій суб'єктами громадського контролю.

Нормами чинного законодавства передбачено повноваження громадських рад, утворених при спеціалізованих антикорупційних органів, здійснювати громадську оцінку щодо виконання покладених на останніх завдань, готувати висновки відносно звітної діяльності антикорупційних органів, висловлювати позицію щодо фактів порушень законів, прав і свобод людини і громадянина в діяльності відповідних посадових осіб.

До методу громадської ініціативи також слід віднести подання звернень суб'єктами громадського контролю щодо усунення порушень посадовими особами спеціалізованих органів вимог чинного законодавства та суспільних інтересів, проведення аналізу інформації про факти порушення вимог законодавства; організація та проведення мітингів, пікетувань та інших мирних заходів, направлених на протидію корупційним порушень та норм чинного законодавства; складення списків посадових осіб, які систематично порушують антикорупційне законодавство тощо.

Виділений нами метод альтернативної діяльності здійснення громадського контролю, реалізується шляхом спільної управлінської діяльності через встановлення партнерських відносин між суб'єктами громадського контролю та його об'єктами. Такий спосіб дає можливість на партнерських відносинах провадити громадський контроль шляхом відкритого доступу до звітної та поточної інформації щодо діяльності органів, крім інформації з обмеженим доступом; виявляти конфліктні ситуації щодо порушення норм чинного законодавства, суспільних інтересів. Так, громадські ради при спеціалізованих антикорупційних органах беруть участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, про що зазначено в актові, що регламентує діяльність громадської ради при НАЗК [18].

Значний відсоток громадських організацій здійснюють моніторинг діяльності посадових осіб чи державних установ. Загальні сфери моніторингу включають публічні закупівлі, де активісти можуть виявити конфлікт інтересів або розбіжності між цінами закупівель та ринковими цінами; декларації політиків та чиновників, де вони можуть виявити розбіжності між задекларованими активами та фактичними активами; та державні витрати, де вони можуть ідентифікувати «витік» державних коштів у кишені приватних осіб. Громадські організації також стежать за роботою постачальників державних послуг з точки зору їх прозорості та доброчесності, використовуючи такі інструменти, як звітні відомості [19, с. 4–5].

Консультативний метод громадського контролю передбачає участь суб'єктів громадського контролю у винайденні альтернативні шляхів у виявленні та припиненні корупційних порушень в діяльності посадових осіб, формуванні. Так, в рамках чинного законодавства, постійне консультування здійснюють громадські ради, утворені при спеціалізованих антикорупційних органах. Громадська рада при ДБР збирає, узагальнює та подає Державному бюро розслідувань інформацію стосовно пропозицій інститутів громадянського суспільства щодо необхідності удосконалення форм та методів взаємодії [20].

Виділений нами наступний метод – метод публічного діалогу, який полягає у проведенні комунікативної та інформаційно-просвітницької роботи серед громадян, направленої на формування антикорупційних компетентностей. Відповідно до моніторингового звіту 117 громадських організацій беруть участь у проведенні просвітницької антикорупційної діяльності [19, с. 7], направленої на підвищення рівня обізнаності населення щодо виявлення та оцінки корупційних ризиків. Як зазначають автори вказаного моніторингу, антикорупційна освіта може бути спрямована на інших активістів, щоб сприяти набуттю ними таких навичок, як моніторинг; посадових осіб, щоб виховувати у них норми доброчесності; широку громадськість з метою підвищення знань про корупцію в цілому [19, с. 5].

Метод громадського контролю як обговорення, або дорадчий, ґрунтується на участі громадськості в обговоренні питань, визначення шляхів реалізації антикорупційної політики та стратегії спеціальними антикорупційними органами. Цей метод реалізується як шляхом активної постійної участі громадських рад, так і залученням до цього всіх суб'єктів громадського контролю у: організація та проведення громадських слухань з антикорупційних питань, участь у роботі консультативно-дорадчих органах, надання пропозицій щодо покращання антикорупційної діяльності тощо.

Метод співробітництва виражається у взаємній роботі спеціалізованих антикорупційних органів з представниками ЗМІ, що виражається у розміщенні повідомлень, інформації, що не підпадає під обмежений доступ, їх участь у проведенні журналістських розслідувань; організація конференцій, семінарів, круглих столів з відкритим доступом для участі всіх бажаючих суб'єктів громадського контролю тощо.

Резюмуючи викладене вище, пропонуємо під методами громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів розуміти сукупність адміністративно-правових способів, спрямованих на забезпечення неухильного постійного контролю за діяльністю цих державних органів, направлених на виявлення та попередження корупційних проявів серед посадовців і службовців, дотримання останніми законності та прозорості, зниження виникнення корупційних ризиків у їх діяльності.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Білецький А.В. Громадський контроль за діяльністю спеціалізованих суб'єктів запобігання корупції. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Випуск 33. С. 240-248.
3. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Проект Закону України про громадський контроль № 9013 від 07.08.2018 (ініціатор Каплін С.М.). *Верховна Рада України* : офіційний веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64506
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
6. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади : монографія / Л.Р. Наливайко, О.В. Савченко. К. : «Хай-Тек Прес», 2017. 276 с.
7. Положення про порядок формування Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України : Указ Президента України від 15.05.2015 року № 272/2015. URL: <https://nabu.gov.ua/polozhennya-pro-radu-gromadskogo-kontrolyu>
8. Порядок проведення конкурсу з формування складу Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 р. № 952. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2019-%D0%BF#Text>
9. Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань: Указ Президента України від 05.02.2020 № 42/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#n13>
10. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
11. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#top>
12. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
13. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : Наказ Офісу Генерального прокурора від 05.03.2020 № 125.
14. Громадянське суспільство проти корупції в Україні: способи впливу: Аналітичні документи. К., 2019. 23 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16506/3.2_Working_paper%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y
15. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
16. Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В. В. Зуй. Х. : Право, 2010. 624 с.
17. Кулешов В.В. Методи громадського контролю представницьких органів влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 3 (46). С. 24-34.
18. Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 р. № 952. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2019-%D0%BF#top>
19. Вплив місцевих громадських організацій на впровадження антикорупційних реформ в регіонах України: Резюме моніторингового звіту 12/2019. Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції Національного університету «Києво-Могилянська академія». 2019. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/zvit-210x210-1e.pdf>
20. Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань: Указ Президента України від 05.02.2020 № 42/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#n13>